

Předběžný návrh projektu disertace, KSoc FSS MU, jaro 2011

Mgr. Karina Hoření

Školitel: docent PhDr. Csaba Szaló, Ph.D.

Komunismus a socialismus v Československu jako kulturní trauma v České republice

Disertační práce na dané téma by měla zmapovat veřejnou debatu o období let 1948- 1989 v české společnosti. Základní otázky jsou

- Jak je komunismus a socialismus reprezentován, skrze jaké symboly a argumenty a především, jaký je proces vyjednávání této reprezentace.
- Jakým způsobem je období komunismu a socialismu inkorporováno do kolektivní paměti.
- Jak je vytvářeno a využíváno kulturní trauma socialismu a komunismu v české společnosti.
- Jaké existují interpretace období komunismu a socialismu v České republice, kde jsou pole jejich vyjednávání, kteří aktéři se v něm angažují a jakým způsobem.

Jako první by také tato práce mohla ukázat, zda a jak se debata posunula od roku 1989 a zda tento posun vypovídá o širších společenských tendencích.

Není pochyb o tom, že debata o otázkách interpretace tohoto období je aktuální, a z jejího rozsahu můžeme usoudit, že je pro určité vrstvy společnosti něčím důležitá. Je vytvářena představa, že „správné“ pochopení minulosti nebo „vyrovnání“ se s ní je nutné.

Právě pro svoji společensky pociťovanou důležitost by měl být celý fenomén uchopen sociologicky. V české společnosti má tradičně historie důležité místo jako základní bod kolektivní identity a je prostorem symbolických bojů. Jejich zkoumání pak není pouhým akademismem, ale mapování dynamiky celé společnosti.

Moje disertační práce nemůže rekonstruovat „pravdu“ o komunistické minulosti, ale tím že zmapuje různě definované pravdy a jejich vyjednávání, může ukázat, za jakými různými účely je nedávná minulost a debata o ní využívána. Moje disertační práce bude přínosná také

v tom, že mapuje debatu, které probíhá právě teď. Interpretace minulosti, která bude inkorporována do kolektivní identity, se nyní vytváří.

Identifikuji několik problémů a diskuzí, skrze které se interpretace komunistické a socialistické minulosti vyjednává. Tvoří výzkumné jednotky práce, jejich výběr bude účelový, mají zachytit zkoumaný fenomén v plné šíři a všech aspektech. Případy, které zkoumám, můžeme rozdělit do dvou základních skupin.

- Reprezentace komunismu a socialismus skrze umělecká ztvárnění, především filmy, beletrii i biografie. Symptomatické pro můj výzkumný záměr je, kolik takových uměleckých děl se poslední dobou objevilo. Nezajímá mne přímo jejich obsah, ale jak působí jako úhelné kameny debat o určité sdílené minulosti.
- Druhou rovinou jsou politické a občanské debaty- kolem témat lustrací, restitucí, vzniku Ústavu pro studium totalitních režimů, soudu Ludmily Brožové, případu bratrů Mašinů. Opět chci zmapovat, jaké argumenty jsou v nich používány a jaké interpretace minulosti konstruovány.

Obě roviny se setkávají v tom, že právě skrze ně je vyjednávána interpretace celého období.

Práce se bude opírat o teorie konstruování dějin, kolektivní paměti a vzpomínání (P. Nora, B. Misztal, E. Zarubavel), které jsou v současné sociologii aktuální. Debatu o období komunismu chci zařadit na Norovu osu paměť- historie, chci zjistit, jak je z různě artikulovaných pamětí institucionalizována a legitimizována historie. Svoji práci bych chtěla včlenit do rámce promýšlení o vytváření a vyjednávání traumatické minulosti, jak byl vytvořen v německé sociologické tradici od T. Adorna po B. Giessena. Především chci popsat, zda a jak je socialistická minulost konstruována jako trauma a jak to vypovídá o širších společenských souvislostech- např. jak pracují s kolektivním traumatem komunismu určité politické skupiny a proč (Alexander). Jednotlivé kauzy pojmám jako sociální performance (Alexander).

Metodou výzkumu bude diskurzí analýza již existujících textů k výše identifikovaným případům - recenzí, blogů, článků, rozhovorů. Budu mapovat mediální debaty, abych identifikovala relevantní diskurz, který se používá při interpretaci minulosti i diskurzí skupinu, která tyto interpretace vytváří. Důležité jsou proto již existující texty, ve kterých aktéři vyjadřují a prosazují svoji interpretaci minulosti.

Předběžný seznam základní literatury:

Assmann, A. 2008. „Transformation between Memory and History“ s. 49- 72. *Social Research: An International Quarterly*. (1)75.

Alexander, J., Giesen, B., Mast, J. 2004 *Social Performance. Symbolic Action, Cultural Pragmatics and Ritual*. Cambridge: Cambridge University Press.

Alexander a kol. (eds.) 2006 *Cultural Trauma and Collective Identity*. Berkeley: University of California Press.

Gee, J. P. 2005 *An Introduction to the Discourse Analysis- Theory and Method*. New York: Routledge.

Misztal, B. 2003. *Theories of Social Rememebering*. Maidenhead: Open University Press.

Nora, P. 1997. Between Memory and History. In *The Realms of Memory- rethinking the French Past vol. .1*. Nora, P. (ed). New York: University of Columbia Press.

Obertreis, J.; Stephan, A. 2009 *Erinnerungen nach der Wende : oral history und (post)sozialistische Gesellschaften*. Essen: Klartext.

Olick J.K., Robbins, J. 1998. „Social Memory Studies: From „Collective Memory“ to the Historical Sociology of Mnemonic Practices“. s. 105-140. *Annual Review of Sociology* vol.24/1.

Šubrt, J. (ed.)2011 *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu: teorie a výzkum*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky.

Zarubavel, E. 2003. *Time Maps: Collective Memory and the Social Shape of the Past*. Chicago: Chicago University Press.

Shrnutí diplomové práce „Pravda a lež reality a fikce“:

Práce „Pravda a lež reality a fikce“ ukazuje na příkladech dvou knih rozdílných žánrů, jakými způsoby může beletrie plnit funkci reprezentace identity. Román *Bílej kůň, žlutej drak* (2009) byl identifikován jako první literární reprezentace vietnamské minority, než vyšlo najevo, že autorem je bílý spisovatel. Biografie *Fragments* (1995) získala chválu jako popis kruté

zkušenosti holocaustu, později se ukázalo, že Benjamin Wilkomirski si popisované události vymyslel.

V první části práce autorka shrnuje, jak funguje v evropské kultuře literatura jako reprezentace identity a kolektivní paměti a proč je v postmoderní době kladen důraz na vyjádření partikulárních identit a jejich uznání. Obě knihy popisují kulturní trauma skupin (šoa a xenofobii), které může být základem politiky uznání. Vyjednávání autenticity obou textů bylo závislé na tom, jak je konkrétní kulturní trauma definováno a zda má reprezentaci. Pro část relevantních čtenářů (kritici, historici) ztratily texty a autoři výpovědní hodnotu jako reprezentace traumatu na základě faktických nesrovnalostí. V obou případech ale deklarovaly oběti traumatu (Vietnamci a Židé), že i neautentický autor je může reprezentovat- pokud dokáže vyjádřit jejich zkušenosti. Práce ukázala, jak je funkce literatura jako reprezentace identity vyjednávána a jak mohou být její hranice posunovány.